

EEN EXTREEM REGENSEIZOEN

EN

STAP VOOR STAP VERDER MET ONZE DRIEHOEK

door

HANNIE HALMA

November/December 2007

Khartoem, Kadugli, Kauda, Heiban, Oya en Shuwaya

OUDE BANDEN EN NIEUWE CONTACTEN

Al op het vliegveld van Khartoem blijkt dat er wat veranderd is in Soedan. Mijn oude papiergeld kan de kachel in nu men op nieuwe bankbiljetten is overgegaan en de onhandige dinars zijn verdwenen.

‘Het is gunstiger voor ons,’ roepen velen. Maar of dat werkelijk zo is? De taxichauffeurs vragen het dubbele omdat het leven zo duur is, het hotel heeft het ontbijt geschrapt en de prijs van een kamer verhoogd omdat er bezuinigd moet worden. Mijn kamer wordt nu helemaal niet meer schoongemaakt en als je de lakens ziet...

Een ruimer reisschema biedt de gelegenheid om oude banden te verstevigen en andere Nuba te ontmoeten. Zij spreiden hun intense betrokkenheid als een warme deken over me uit en dragen ideeën aan die we hard nodig hebben.

Abdo vertelt stralend dat hij een week voor mijn komst een baan heeft gevonden dankzij zijn inzicht in computer gebruik. Dat maakt de frustratie van eerdere ontslagen goed en hij combineert dit uitstekend met zijn derde studiejaar.

Als Tawfig straks met de lorrie naar Shuwaya vertrekt zal zijn weekendtas voor het grootste deel gevuld zijn met studieboeken. In vrije uren neemt hij leerstof door en zal in augustus zijn eerste Pabojaar afsluiten met tentamens. De Vrije Universiteit biedt hiervoor mogelijkheden in Khartoem, Kadugli en El Obeid en al naar gelang de plaats waar Tawfig zich bevindt maakt hij een keuze.

De twee mannen hebben inmiddels een vriendin waarmee ze in het huwelijksbootje willen stappen en beide vrouwen zijn bezig met een universitaire opleiding aan de Ahfad Universiteit. Een befaamde opleiding voor vrouwen, vaak in samenwerking met buitenlandse sponsors die ontwikkeling van vrouwen hoog in hun vaandel hebben staan.

Als Tawfig en Abdo na afronding van hun opleiding in het Nuba Gebergte aan de slag gaan, worden ze vergezeld door twee sterke dames die de uitbreiding van kennis in onze Centra voor Vrouwen opnieuw een stap verder zullen brengen. Gezamenlijk zullen zij verder gaan waar wij over enkele jaren ophouden...

Gedurende de Ramadan en de daarop volgende feestdagen wordt in mijn hotel niet voor gasten gekookt en een klein restaurant in de buurt blijkt eveneens gesloten. De straatcafés zien er gezellig uit, maar lijken alleen voor mannen. Enorme zandwolken dwarrelen er van tijd tot tijd rond terwijl de kans op vreemde bacteriën er groter is. Dan maar naar Plaza, een luxe gelegenheid om van een uitstekende maaltijd te genieten.

Bij mijn terugkomst word ik opgewacht door een kleine delegatie: een priester, het hoofd van een middelbare school en een vader met zijn twintigjarige zoon die autistisch is. Zij zoeken hulp, willen dat Mamoun naar Europa of Amerika gaat tezamen met zijn vader, moeder, negen broers en zussen. Hier in Soedan is geen hulp te vinden en mijn komst is hun laatste redmiddel.

‘Communicatie met hem is vrijwel onmogelijk, wel heeft hij een computertje in zijn hoofd, een rekenmachientje dat feilloos de meest ingewikkelde berekeningen uitvoert en een telefoonboek dat ieder nummer in zijn geheugen opslaat,’ vertelt zijn vader. ‘Zegt u maar op welke dag en in welk jaar u geboren bent, dan zal Mamoun u vertellen hoeveel dagen, uren, minuten en secondes dat geleden is...’

Mamoun voert de opdracht zonder aarzelen uit, glimlacht even en staart dan opnieuw voor zich uit. Hij doet me denken aan de film Rain Man die jaren geleden op indrukwekkende wijze de problemen van een autist en zijn broer weergaf. Een half uur later vertrekken deze bezoekers, gaan op andere wijze proberen de jongen een toekomst te bieden...

Een dag later is een officieel formulier met bijbehorende papieren voorzien van alle benodigde stempels en handtekeningen en is mijn vlucht bij UNMis geboekt. Nog even is er tijd voor een gesprek in onze ambassade, dan pak ik mijn spullen en verheug me op de vliegreis naar Kadugli.

's Morgens om vijf uur, als ik me meld bij de toegangspoort van de kleine vluchthaven, blijkt het inderdaad te mooi om waar te zijn. Een minister heeft mijn naam geschrapd en vindt het beter als ik met de bus ga.

'Als we nu eerst de papieren bij UNMis ophalen, dan hoeven we niet nog een keer langs de veiligheidspolitie' stelt Tawfig voor als we in een taxi stappen. Helaas hanteert UNMis een vrij weekend en de papieren liggen in een afgesloten bureaulade.

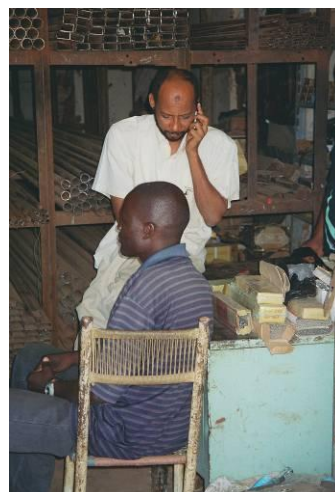
Opnieuw rijden we de lange weg naar het HAQ kantoor en deze keer is ons bezoek een fluitje van een cent. Anderhalf uur later staan we buiten met nieuwe papieren terwijl een vriendelijk 'veel succes' naklinkt.

Ons leven ziet er opeens weer vrolijk uit en opgewekt neemt Tawfig me mee naar de markt. Vele kilometers buiten Khartoem rijgen honderden bouwsels zich aaneen. Er is een apart deel voor meubels, verderop staan pannen in grote bundels bijeen, we zien huishoud machines en speelgoed en overal staat koopwaar langs de straatkant uitgesteld. Plastic hoezen beschermen een beetje maar het lijkt onmogelijk deze uitstalling ooit weer binnen te plaatsen.

We stoppen bij de winkel van Tawfig's contactpersoon, de man die lorries organiseert en alle afnemers die goederen vervoeren als zijn broekzak kent. Hier vinden we ook de opslagplaatsen van cement, ijzeren dakspanten en andere bouwmaterialen. Velen ervan heeft Tawfig samen met zijn broer bezocht en uiteindelijk de meest betrouwbare verkopers uitgezocht. Bouwmaterialen zijn besteld en liggen klaar, ramen en deuren worden gemaakt, de lorrie is opgeknapt en kan de zware reis naar Shuwaya aan en de metselaars staan klaar om mee te gaan. En last but not least: gisteren is de eerste lorrie uit Heiban teruggekomen met de melding dat de wegen begaanbaar zijn!

Even later brengt een minitaxi ons naar de winkel met ijzeren dakspanten en Tawfig regelt dat de bestelde vracht wordt ingeladen. 'Er wordt gesjouwd op het moment dat je bus vertrekt en de lorrie rijdt dag erna weg, belooft Tawfig. 'Alles komt goed en in Heiban zullen we elkaar opnieuw ontmoeten...'

Is het reëel te denken dat ik in mijn eentje de lange reis naar het zuiden kan ondernemen? Zal ik in El Obeid iemand treffen die Engels verstaat? Zal de juiste taxichauffeur me van het ene eindpunt naar de volgende bus brengen, als die er al staat. En wat te doen als het onmogelijk is om verder te reizen? Wie, wat en hoe brengt me dan verder zonder dat ik failliet ga? Want het witte gezicht van een *khawaya*, buitenlander, stuwt de prijs op naar grote hoogte...

Omer Mahana Kambal blijkt de redder in nood. Afgelopen juni ontmoetten we elkaar voor het eerst in Sekem Egypte, waar hij als afgevaardigde van het ministerie van Landbouw deelnam aan workshops over landbouw, inzicht kreeg in het maken en het gebruik van compost. Samen met Zeinab Balandia en Nuha Osman van Ru'ya Association liepen we langs velden met kruiden, zagen vele fruitsoorten en bekeken bijenvolkeren. Dr. Ibrahim Abouleish, de oprichter en inspirerende kracht achter Sekem, die dertig jaar geleden het initiatief tot dit bijzondere project nam, ontving ons in zijn kantoor en beloofde samen te werken. Gaf kruiden mee om de eerste landbouw pilot te kunnen starten. Een bijzonder man die de alternatieve Nobel Prijs ontving: *“establishing a business model for the 21st century in which commercial success is integrated with and promotes the social and cultural development of society through economics of love.”*

Omer vertelde me over de soorten honing die in het Nuba Gebergte te vinden zijn. ‘Je vindt ergens iets, hangt het in een boom en drie maanden later haal je er honing uit...’

Het is een gegeven dat op enig moment om uitwerking vraagt en zijn ervaringen kunnen daarbij helpen. Vandaag legt hij uit waarom de komende vijf dagen de hitte zo overweldigend is. ‘Ze luiden het einde van het regenseizoen in. Onze natuur regelt alles perfect en deze temperatuur is nodig om de zaden die in de grond terecht zijn gekomen voor te bereiden op uitbotten en groei...’

Het busstation heeft zo zijn eigen regels. Niemand mag erin of eruit zonder dat er controle heeft plaatsgevonden en het ijzeren hek draait pas door nadat een munt in de gleuf is gestopt. Mensen die je aan de andere kant opvangen willen geld zien, een man die je naar een hokje begeleidt eveneens. Maar ook hier worden we vriendelijk te woord gestaan, wachten we rustig op de hoogst verantwoordelijke die toestemming geeft om met de bus te reizen en staan we drie kwartier later weer buiten, in het bezit van twee tickets. Morgenochtend om 7.00 uur zal ons vertrek van een leien dakje gaan en Omer vindt het geweldig om mee te gaan. Er is veel te bespreken en het verrast me dat hij in een ver verleden het aftappen van gom heeft georganiseerd: vakbekwaam, nuchter, werknemers stimuleerde en afnemers vond.

Vandaag is er tijd voor een tweede gesprek in onze ambassade en 's avonds neemt Omer me mee naar een ver familielid, aartsbisschop van de Lutherse kerk en jurist. Zijn gemeente bekostigt elk jaar de studie van twee studentes, meisjes die na afronding van hun studie aan de Ahfad Universiteit zullen terugkeren naar het Nuba Gebergte. ‘Maar natuurlijk heb ik contacten in Port Sudan,’ zegt hij. ‘Laat maar weten wanneer je naaimachines wilt verzenden, geef me de datum, de naam van het schip en ik regel dat alles naar Khartoem wordt gebracht.’

Onderweg merken we weinig van het regenseizoen dat in het Nuba Gebergte zo dramatisch verlopen is. De reden dat Tawfig nu pas naar Heiban kan reizen, enkele weken later dan gepland.

Iedereen houdt als vanzelf rekening met een regenseizoen dat van half mei tot half oktober duurt en niemand was voorbereid op de zware slagregens die half april begonnen en pas half november eindigden. Inmiddels is duidelijk dat de helft van de maïsoogst is vernietigd. Betaalde men het vorig jaar 30.000 Soedanese Pond voor honderd kilo *durra*, nu is dat 60.000. Bovendien verwacht men dat de prijs nog verder zal stijgen en uiteindelijk rond de 100.000 SP zal blijven hangen. Dat is veel als je ervan uitgaat dat maïs het hoofdbestanddeel van het voedsel vormt en 100.000 SP staat voor 50 USD, een schoonmaakster in Heiban 45 USD per maand verdient, een verpleger 70 USD en duizenden anderen uitsluitend leven van de opbrengst van hun akkers. Het betekent niet alleen dat het dagelijks leven duurder wordt, het betekent ook dat kleine boeren hun oogst zelf nodig hebben om de periode tot de volgende oogst, november 2008, te overleven. Alleen degenen die meerdere producten verbouwen hebben het wat beter omdat voornamelijk de maïsstengels voortijdig zijn geknakt.

Bittere armoede zal een beter leven opnieuw in de weg staan! Dit zal mede debet zijn aan onderlinge wrijvingen. Menige clan zal zwaarder inzetten op het bezit van discutabele gebieden rondom het gebied dat van oudsher als hun eigendom is vastgelegd. Het zal helpen de onderlinge vrede te handhaven als serieus hulp geboden wordt en wederopbouw in versterkte mate in gang wordt gezet. Nu bieden grote organisaties voornamelijk hulp aan het diepe zuiden dat zoveel sterker op de kaart is gezet door lobbyisten en pers...

De asfaltweg naar Kadugli houdt nog steeds enkele kilometers na Dilling op en opnieuw arriveren we hobbelen over lange zandwegen, 's avonds laat op de markt. Jasar, een oom van Tawfig, is al van mijn komst op de hoogte. Mijn bed staat klaar onder het afdak en zijn oudste zoon Kuku verwelkomt me met een enthousiast *haboeba*, grootmoeder, en valt dan opnieuw in slaap.

Heerlijk, een bed en wat water zijn ruim voldoende en tevreden laat ik me achterover glijden.

De volgende morgen voert het verharde pad me naar Wahid Eldin, Generaal President van het Ministerie van Welzijn. Lachend sluit hij me in zijn armen, bekijkt me dan van een afstand en omhelst me opnieuw. Het is bijzonder zo'n goede vriend te hebben die onmiddellijk de touwtjes in handen neemt nadat we uitgebreid over ons wel en wee hebben gepraat en de plannen voor de toekomst hebben doorgenomen. De houten speelgoedtrein van Sekem prijkt op zijn bureau als gunstig *omen* voor de toekomst. Ook de vele straatkinderen die hij in zijn hart heeft gesloten, zullen eens een vakopleiding krijgen zodat ze een beter leven tegemoet gaan...

Een uur later ben ik opgenomen in het gevolg van de vrouwelijke minister Durra. Sta vooraan in de gevangenis waar we vrouwen ontmoeten die twee jaar vastzitten voor het illegaal brouwen van likeur. Ze hebben *marissa* verkocht om hun kinderen te kunnen onderhouden; in leven te blijven omdat andere mogelijkheden ontbreken.

In Kadugli worden veelal Arabische standaards gehanteerd terwijl in het binnenland lokale gebruiken overheersen. Daar wordt het sterke spul gewoon op de plaatselijke markt verhandeld en gaat de kalebas rond als *Omda* en *Sjeikh* me onder de grote boom uitnodigen. Een tegenstelling die hun gevangenschap nog wranger maakt want voor deze vrouwen en hun kindjes is hier niets: een schamele matras in een grauwe hal, geen voorzieningen voor hun baby's en peuters en geen scholing om hen in staat te stellen een toekomst op te bouwen. Wie van hun familieleden brengt tweeduizend dollar bijeen om hen vrij te kopen? Hoe zal hun toekomst eruit zien en hebben ze wel een toekomst? Zijn ze straks nog ergens welkom? Hier hoor ik hun verhalen, zie de kleintjes die hun leven moeten delen en weet me geen raad met de enorme triestheid die in hun ogen te lezen staat.

Honderden meters verderop en vijftien minuten later sterft een baby aan malaria. Andere baby's liggen stil in de armen van hun moeder of liggen nat van het zweet op een matras terwijl hun krachten afnemen. In beide zalen van dit armoedige ziekenhuis liggen doodzieke baby's, een infuus in hun lijfjes en sterven, gaan dood omdat de wereld het Nuba Gebergte vergeet...

Waarom wordt er niet ingegrepen? Wat kosten malaria netten nou eigenlijk? Is het teveel gevraagd om tienduizend exemplaren uit te reiken aan zwangere vrouwen zodat hun baby's veilig zijn?

In de volgende zalen en de lange gang staan bed na bed, liggen zwangere vrouwen met complicaties waardoor ze hier de geboorte van hun kind moeten afwachten. Alleen de zwaarste gevallen krijgen medicijnen en er is maar één goed opgeleide vroedvrouw: ze moet het zonder instrumenten stellen. Verpleegkundigen helpen zo goed als het kan maar regelmatig sterven vrouwen bij de geboorte van hun kind, verliezen teveel bloed dat niet gestelpt kan worden. Veel vrouwen liggen stil op hun bed en lang niet alle handen grijpen gretig naar de doos met eten die ook hier wordt uitgereikt. Verzwakt door complicaties of verzwakt doordat ze nauwelijks te eten krijgen? Hebben zij geen familie in de buurt die hen verzorgt of zijn zij verstoten omdat zij een vreselijke ziekte kregen?

Het is een vraag die niet beantwoord wordt. Wel wordt duidelijk dat het hier aan alles ontbreekt: artsen, verpleegkundigen, medicijnen, instrumenten, voeding, melk en de voor ons zo normale middelen als een ijskast, stoelen en waterkannen. Zelfs de ramen kunnen niet worden geopend en in het duister zie ik nergens een glas water staan. Het is een ziekenhuis waar de kans om beter te worden niet erg groot is...

Op de markt zijn straatkinderen bij elkaar gebracht zodat het hoge bezoek hen vragen kan stellen en eten uitreiken wat hen ongetwijfeld een dubbel gevoel geeft. Want hoeveel helpt een zo'n maaltijd nou echt?

Een enkeling ligt te slapen en hoort niets van de gesprekken, andere jongens heb ik het vorig jaar al in de gevangenis ontmoet, waar ze 's avonds laat binnen komen om te slapen en 's morgen vroeg weer verdwijnen voordat de officieren hun kantoren binnengaan.

Na vijftien minuten is ook dit programma onderdeel afgerond. Een minister gaat rond, ziet wat er zou moeten gebeuren maar heeft geen geld. Schrijnender kun je de wereld niet voorstellen...

In het kantoor van Wahid Eldin praten we na. Stellen een begroting op van de voornaamste doelen waarvoor financiële hulp gevraagd moet worden. Het ziekenhuis heeft artsen nodig en geld voor medicijnen en middelen, er moet een school komen waar vroedvrouwen worden opgeleid zodat lokale *midwives* bijvoorbeeld twee keer per jaar bijgeschoold kunnen worden. Nu kunnen ze niet veel: een ongebooren baby keren en een kleine inscheuring hechten, dat is alles. Het gebruik van gesteriliseerd katoen, instrumenten en medicijnen behoort niet tot de mogelijkheden en vrouwen sterven door bloedverlies omdat deskundigheid volledig ontbreekt.

Als we nou eens ergens vandaan tienduizend muskietennetten tevoorschijn kunnen halen? En als we geld bijeen krijgen voor het bouwen van twee scholen die vakopleiding hoog in het vaandel hebben staan: een in Kadugli waar straatkinderen opgeleid kunnen worden en een in Heiban zodat de jeugd in deze streek later in eigen onderhoud kan voorzien?

Ook het plan van Wahid Eldin over begeleiding van weeskinderen klinkt goed, maar de realiteit van alle dag biedt geen oplossing. Hoe zal dat gaan als straks meerdere vluchtelingenkampen worden leeggeruimd en de inschatting klopt, zeventuizend kinderen naar het Nuba Gebergte terugkeren? Het is de bedoeling dat zij teruggaan naar hun oude woonomgeving en familie, dat wil zeggen: als die er nog zijn en indien zij daar nog wonen.

Het betekent dat de afdeling monitoring een zware klus krijgt want informatie en inzicht is nodig, bijstelling wellicht en andere kinderopvang. Over financiële middelen en een auto beschikt men echter niet. Sterker nog, soms blijft zelfs betaling van salaris enkele weken uit.

ZELFSTANDIG INKOMEN VERGAREN

Omer weet inmiddels de weg naar het Unicef kantoor feilloos te vinden, maar opnieuw zijn er vergaderingen en is niemand bereikbaar. Ook de klopp op de deur van generaal Kaliman wordt niet beantwoord; hijzelf en zijn manschappen zijn afwezig.

Een buurman komt naar buiten en vertelt dat allen naar het zuidelijke Juba zijn afgereisd. Daar worden zij maandenlang getraind in vaardigheden waarover militairen in vreedstijd dienen te beschikken.

De volgende morgen komen we langs vele marktkramen en door nauwe steegjes bij Dawood Narbi, de directeur van Norwegian Church Aid. We nemen er onze projecten door en overhandigen hem de posters over hygiëne en het boek over gezondheidszorg. Attent als altijd zendt hij Muhager Hamid, zijn manager in Kauda, bericht over onze komst en vraagt hem huisjes te reserveren. Ruimte is er genoeg want zo vlak voor Kerstmis vertrekken de meeste mensen naar hun familie. Wel moeten we er rekening mee houden dat er nauwelijks wordt gekookt en schoongemaakte verblijven onaangeroerd dienen te blijven.

Dan volgt een bezoek aan het UNMis kantoor waar we onze vlucht naar Kauda boeken en mijn terugreis van Kadugli naar Khartoem. Dat gaat probleemloos en zonder interventie van een minister. Een blik op onze website geeft de verantwoordelijke man voldoende informatie over betrokkenheid en inzet en even later staan we met onze gestempelde papieren weer buiten. Donderdag vliegen we met een helikopter naar Kauda. Omer zal van daaruit op eigen houtje terugkeren naar Kadugli en vandaar naar Khartoem doorreizen terwijl ik met een bus of lorrie naar Heiban ga.

Een formatie hoge rotsblokken waarop in grote letters SPLA is geschilderd wijst ons het pad dat naar Zeinab Balandia's huis leidt. We worden met open armen ontvangen en een glas koel vruchtensap doet de intense hitte snel vergeten.

Enthousiast vertelt ze over de vrouwen van Kadorow, hoe ze Dalla Diktor en Faïsa Kodi leerde vruchtensap te maken dat niet alleen een half jaar houdbaar is, maar ook waardevolle kwaliteiten bezit. Zo bevatten de rode bloemen van de hibiscus *karkadee* veel vitamine C en bestrijdt *tebaldi*, de vrucht van de baobab boom, met goed gevolg diarree.

Beide vrouwen zullen hun kennis overdragen aan anderen: de eerste stap zetten om via lokale markten zelfgemaakte producten aan te bieden en eigen inkomen te verwerven,

‘Vertraging door het lange regenseizoen,’ zucht Zeinab. ‘We hebben de officiële opening en de start van de eerste lessen jammer genoeg moeten uitstellen. Onze tractor staat al wekenlang klaar om te vertrekken, volgeladen met deuren, ramen, schoolmiddelen en drie naaimachines die op stevige tafels zijn gemonteerd.’

‘Het komend jaar kunnen we vijftig naaimachines per schip verzenden en het ophalen hiervan in Port Sudan is geregeld,’ vertel ik en haal de posters over hygiëne en gezondheidszorg uit de katoenen zak waarin de zes Solar CookKits voor Shuwaya zitten. En kijk eens wat Angela Hofmann van Sekem me deze keer heeft meegegeven: negen soorten kruidenzaad die een prima toevoeging zijn bij de drie soorten die je in juni hebt ontvangen!’

‘Loop maar mee naar mijn kas,’ wijst Zeinab naar het overdekte deel naast haar huis. Tientallen potten met planten zijn de vrucht van ons bezoek aan Sekem. In een mengsel van aarde en compost die Zeinab maakte, groeien sterke planten. Groentesoorten die voorheen niet werden gezaaid, vruchtbomen in prille staat en zaden van de prachtige bomen die de velden van Sekem omringen winnen hier aan kracht en zullen te zijner tijd de akkers van de proefvelden beschermen. ‘Binnenkort wordt de officiële aankoop bekrachtigd van 10.000m² landbouwgrond in Miri,’ lacht ze.

‘Daar start Ru’ya Association de kruidenpilot, op een plaats die gemakkelijk te bereiken is en over voldoende water beschikt om akkers te bevoeien. ‘In de toekomst bouwen we er een trainingscentrum waar vrouwen worden opgeleid in het maken en gebruiken van compost en het kweken van groente en kruiden.’

Vanaf het begin van de avond tot een uur of vijf in de morgen heerst er diepe duisternis in het Nuba Gebergte. In het binnenland is bijna nergens een lichtstraal te bekennen, behalve bij een marktkraam waar nog gegeten wordt of bij een enkeling die een generator heeft aangeschaft en een grappige, gedraaide TL buis tegen de muur bevestigde zodat het lijkt alsof er een feestje wordt gevierd. In het centrum van Kadugli brandt meer licht, maar in de wijken erom heen zijn de paden vaak donker en valt de stroom regelmatig uit.

Donkere nachten en vriendelijke Nuba die me welgezind begroeten zijn een lastige combinatie. Soms zie ik alleen een witte *galabia* die me langzaam nadert terwijl gezichten ongezien blijven en meestal schaam ik me diep omdat pas de volgende ochtend blijkt wie me zo enthousiast begroette. Zijn mijn ogen te slecht of ben ik teveel gewend aan een omgeving die bijna altijd goed verlicht is? Zeker is dat ik me dan een echte *khawaya* voel.

De kleine lamp die de binnenplaats van Jasn verlicht knippert nog een keer, springt even aan en laat het dan afweten. Ook de televisie vertoont geen teken van leven meer. Opnieuw is de elektriciteit in de wijk Kalimo uitgevallen en het mierzoete einde van de Egyptische film maken we vandaag niet meer mee.

Zijn kleine zonen slapen rustig door en worden even later bij elkaar op een bed gelegd, zodat een andere bezoeker hier zijn benen kan strekken. Jasn en zijn vrouw Suhèr zijn gastvrij en iedere klopping op de poort wordt met een hartelijk *faddel*, kom verder, beantwoord. Vrienden lopen in en uit, drinken thee, praten over de laatste nieuwtjes en vertrekken dan weer.

Op mijn vraag hoe gehandicapte kinderen worden opgevangen, reageert iedereen en geeft totaal verschillende voorbeelden. Hier wordt een kind goed verzorgd, geknuffeld en helpen de buren mee als de moeder ziek is. Daar heeft een vrouw een gehandicapt kind, maar is ze geestelijk niet stabiel genoeg zodat een tante het kindje in huis neemt en het als haar eigen zoon opvoedt.

Een vrouw waarvan de man als soldaat dienst doet in het Zuiden, kan het niet alleen aan. Ze heeft nog drie kleintjes en dat is al zwaar om in je eentje te behappen. Hier springen grootouders in, halen soms dagenlang de baby op en brengen hem daarna voor even terug naar zijn moeder. Spontaan, vanzelfsprekend...

Soms hebben ook gezonde kinderen bijzondere opvang nodig. Zo kennen ze een goede vriendin die laat is getrouwd en zelf geen kinderen meer kan krijgen. Het paar heeft officieel een weeskind geadopteerd en zijn zichtbaar gelukkig met hun kleine dochter.

Jasr heeft een dertienjarige in zijn huis opgenomen. Hij zorgt dat ze goed onderwijs krijgt en neemt haar regelmatig mee naar haar moeder, een weduwe die ziekelijk is en het huishouden niet aankan. Er was niemand anders die haar taak kon overnemen en familie heb je immers in goede en slechte tijden. Je helpt elkaar als het nodig is en bijna nooit laten Nuba het zover komen dat een kind naar een volkomen vreemde gaat.

Een donkere avond roept als vanzelf oude verhalen op en gespannen luisteren we naar de verteller, lachen hartelijk om een rebellenleger dat achter vee aan gaat in plaats van de vijand op de hielen te zitten en blijkt dat de Engelse vertaling nog mooier te klinkt dan het origineel.

‘Tijdens de twintig jaar durende oorlog werden een aantal nomadenclans van vriend tot vijand, vochten mee met de vijandelijke Janjaweed in een strijd die verder ging dan het bezit van grasland. Uitroeiing van een ongewenst zwart, voornamelijk Christelijke volk zodat anderen zich vrij in hun gebied konden vestigen.

Een groep nomaden ging op een andere manier over menselijke grenzen heen, ontvoerden Nuba kinderen en trinden hen met een speciaal doel. Trokken door de bergen en stuurden hen het veld in waar ze door taal en huidskleur niet opvielen. Koeien verdwenen met regelmaat en het duurde lang voordat men ontdekte hoe alles in zijn werk ging: verloren gewaande kinderen werden gedwongen koeien te stelen.

In deze periode werd door de SPLA rebellen van John Garang een andere strijd gestreden. Zij trokken vijf dagen achter veedieven aan voordat ze hen in de tang hadden. Een penibele situatie waardoor de nomaden geroofde kinderen en vee achterlieten.’

‘Zie je dat voor je,’ vraagt een vriend. ‘Stoere soldaten met een geweer op hun schouder die berg op, berg af sjouwen. Kilometers lange zandpaden achter zich laten, vergezeld van kleine kinderen en een grote kudde vee.’

Dan gaat hij verder: ‘Er was eens een nomadenclan in het Nuba Gebergte die in een ver verleden als vrienden met de Nuba omging. Baggara die van oudsher gewend waren met hun vee rond te trekken, onderweg hun koeien te drenken bij een willekeurige plas water en de weidse *savanne* van links naar rechts, van noord naar zuid te doorkruisen. Boeren gaven hun koeien mee en kwamen een prijs in natura overeen als betaling voor de verzorging.

Beiden hadden hier voordeel van. Een boer woont op een vaste plek en het ligt niet in zijn aard om verder te gaan dan de boog rondom zijn huis en nomaden trekken niet alleen van streek naar streek, ook van land naar land, al naar gelang hun humeur en de mogelijkheden. Het was een afspraak die vaak goed ging, soms niet...

Zijn hele bezit bestond uit vijftien koeien en de overeenkomst met de nomaden werd bezegeld met een forse handklap. Zij zouden zijn koeien hoeden en met meer vee terugkeren dan ze weggingen. Het eerste jaar vloog om, het tweede jaar leek wat langer te duren en het derde jaar werd de groep opnieuw gesignaleerd in de bergen verderop. Drie magere scharminkels werden hem overhandigd. Logisch vonden de Baggara, we hebben de laatste jaren pech gehad. Veel beesten werden ziek en gingen dood en dit is alles wat er overbleef. Uitgerekend zijn koeien bleken zwak, werden ziek en stierven. Of ging het toch anders?

Omer logeert in het huis van zijn oom, aan een pad dat gemakkelijk te vinden is: links dan rechtdoor, rechts, even verderop rechts aanhouden en na de eerstkomende bocht doorlopen tot een ministeriële woning met okergele geverfde wanden. De poort staat open en mijn reisgenoot is al onderweg naar buiten als er een Landrover van UNMIs passeert.

We boffen vanmorgen want de chauffeur stopt niet alleen maar vraagt ook waar we een bespreking hebben. Een kwartier later staan we op de stoep van het Ministerie van Water en genieten in de wachtruimte van een glas thee.

Dan mogen we verder, schuiven aan bij Neroun Philip waar we over het reilen en zeilen van onze werkzaamheden vertellen. Omer vertelt over zijn ervaringen met de gom aftap en zegt toe een rapport te schrijven over plaatsen, aantallen gombomen en opbrengst in het Nuba Gebergte. We rijden in gedachte langs de vele mangobomen die tweemaal per jaar een rijke oogst opleveren want gedroogd fruit en gom zijn aspecten die binnenkort door Agro Eco uit Bennekom onderzocht worden. Indien de uitkomst positief is wordt een fabriek gebouwd waarin eerste instantie alleen mango's gedroogd worden en stap voor stap begeleiden deskundigen het proces, de teelt van papaja's, bananen en ananas terwijl personeel wordt opgeleid en gecoacht. Er zijn al klanten voor het gedroogde fruit en er is niet alleen meer vraag dan aanbod op de Europese markt, ook ontbreekt de mango tot nu toe in het totale pakket.

Er is email overleg tussen Bennekom, Kadugli en de deskundige uit Oeganda. Binnenkort wordt de reisdatum vastgelegd en zal Neroun Philip tijd vrijmaken om het onderzoek persoonlijk te begeleiden. Omer zal hen vergezellen en tijdig vanuit Khartoem naar Kadugli reizen, besluiten we ter plekke.

Van mijn bezoek aan Alterra-Ilri te Wageningen is Neroun al eerder per email op de hoogte gesteld, net zoals dat aan het Acacia Institute te Amsterdam. Beide organisaties zijn deskundig en hebben ervaring met waterprojecten, weten wat er aan onderzoek nodig is ten aanzien van hydrologische en landbouwkundige aspecten van het Nuba Gebergte en kunnen tevens concrete hulp bieden.

Wouter Wolters is betrokken bij het Water Management Development project in Egypte en vertelde dat onderzoek heeft aangetoond dat water, dat tijdens het regenseizoen in het Nuba Gebergte valt, niet afvloeit naar de Nijl.

Arjen de Vries en Merel Hoogmoed hebben ervaring met diverse waterprojecten in Kenia en Ethiopie: werken samen met Professor Sam Mutiso van SASOL die inmiddels honderden zanddammen heeft gebouwd. Zij zetten verschillende constructies in waardoor landbouw-irrigatie gedurende het droge seizoen mogelijk is: een rotsopvang dam, dakopvang of het ophogen en verharderen van een deel van de rivierbedding zodat water naar een tank geleid kan worden. Zij geven boekjes mee met voorbeelden en binnenkort zetten we de eerste stap in Shuwaya. Daar zullen de daken van onze lagerschool en het vrouwencentrum schuin aflopen zodat op een later moment afvoer naar een opslagtank mogelijk is. Zodra we genoeg technische gegevens en de benodigde financiën hebben kunnen leidingen worden aangelegd en wordt een reservoir gebouwd. Vanaf dat moment kan tijdens het droge seizoen ingezaaid worden en volgt de eerste extra oogst.

Neroun Philip kijkt uit naar de hulp van deze organisaties want tot nu toe zijn er alleen waterputten geslagen en variëren de boringen van dertig, veertig tot in een enkel geval zestig meter diepte. 'Belemmeringen zijn in de nabije en verre toekomst niet te verwachten,' zegt hij. 'Er heerst vrede in het Nuba Gebergte en het leven kan alleen maar beter worden als er meer hulp geboden wordt. Het zou de economie in het Nuba Gebergte een enorme impuls geven als er tijdens het droge seizoen irrigatie van akkers kan plaatsvinden.'

Deze keer staat het hoofd van Unicef ons te woord en zorgt dat er contact wordt opgenomen met Juma Ibrahim, de Minister van Onderwijs. We zijn welkom in zijn huis, waar hij uitrust van een zware tocht door het Nuba Gebergte.

Gekleed in vrijetijdskleding, een bonte korte broek en dito bloes, leest hij zorgvuldig onze projectgegevens door: vraagt toelichting bij de onderwerpen die op de werklijst staan en is tevreden over wat hij hoort en ziet. Een punt vraagt om opheldering, 'waar heb je dit duivenhuis gevonden en hoe gaat dat nou in zijn werk?'

‘In het gebied waar eens de zwarte farao’s regeerden, bouwen vrouwen een huis voor duiven omdat ze ooit vrede brachten en we schilderen het met lokale mineralen omdat het dan extra opblinkt,’ vertelde Fatma uit het oostelijk gelegen Dongola me jaren geleden. Ze opende de lage deur en strooide maïs op de vloer waardoor duiven er graag hun nest bouwen. Het pad ernaar toe had ze deels verhard en er een motief in gegrift, terwijl tussenliggende meters het tot een prachtig geheel zullen verbinden. Bijzonder, omdat de ingegrifte kwartcirkels gelijk zijn aan motieven in een eeuwenoude pot die net zo minutieus op elkaar aansluiten.

Als Juma Ibrahim ons naar de poort begeleidt verzoekt hij me over enkele weken opnieuw langs te komen. Dan heeft hij meer tijd voor een diepgaand gesprek waarbij de lessen die gegeven worden in de Centra voor Vrouwen de aandacht krijgen die ze verdienen...

Vandaag nemen we uitgebreid de tijd voor onze lunch en zoeken een plek in een eethuis op de markt. Erom heen is het een drukte van belang, groente en fruit gaan over de houten toonbanken en verderop is de stapel broden inmiddels fors geslonken.

Er staan rijen kramen waar kleding wordt verkocht die varieert van eenvoudige T-shirts en babykleding, tot ondergoed, lange rokken en kleurige *thawbs*, negenmeter lange doeken die om hoofd en lichaam wordt gewikkeld. Zelfs complete kostuums waaien zacht mee met de windvlagen die af en toe wat koelte brengen. Dan volgt de afdeling huishoudelijke artikelen waar vooral vele, van lege blikjes gemaakte artikelen prijken: maatbekers en oliekannetjes, blikken met een katoenen pit om het avondlijk duister te verdrijven, koffiekannetjes waaruit sterke koffie met wat gember wordt geschonken en handgemaakte houten lepels en vijzelpotten.

Op een aparte plaats wordt houtskool verhandeld, ernaast ligt oud ijzer dat vast nog wel ergens geschikt voor is en er worden fietsen gerepareerd. In een stoffig lokaal heeft een kapper zijn plek ingericht en is druk bezig het haar van een jongen te kortwieken terwijl daarnaast een van de straatkinderen een gat aan het uitkappen is zodat nieuwe steunbalken vastgezet kunnen worden.

Een ontbijt is niet gebruikelijk in het Nuba Gebergte en nog steeds zijn er duizenden gezinnen die het met een maaltijd per dag moeten stellen. Wij boffen, krijgen ’s morgens thee aangereikt en enkele biscuitjes om de eerste honger te stillen.

Hier wijst Omer me op een melkgerecht dat in een pot staat te pruttelen. Het is niet alleen écht lekker maar is ook een goede aanvulling op onze toch wat eenzijdige maaltijden.

Het is handig een vertrouwde chauffeur te hebben die altijd bereikbaar is, zegt hoe laat hij ons op kan halen en alles en iedereen weet te vinden. Deze keer pikt hij ons op bij het kantoor

van IOM, International Organization for Migration waar we Benjamin Horeau hebben gesproken. Een bijzondere man, hoofd van het kantoor in Kadugli en ongelooflijk betrokken bij de huidige Nuba problemen.

Als we straks door het binnenland reizen zullen we navraag doen naar families die definitief terugkeerden en zich inmiddels in hun oude woonplaats hebben gevestigd. Hij zal zijn beleid daarop aanpassen en indien noodzakelijk, andere bronnen aanboren die terugkeer stimuleert.

De volgende morgen melden we ons om elf uur bij het vliegveld en krijgen te horen dat we op de wachtlijst zijn geplaatst en het nog niet zeker is of er wel plaats is in de helikopter, want uiteraard krijgen VN militairen voorrang krijgen als ze zich moeten verplaatsen.

Dat betekent anderhalf uur ijsberen door de omgeving, nagels bijten en de klok nauwlettend in de gaten houden terwijl hoofdpijn langzaam verder woekert.

Moeten we straks op zoek naar ander vervoer, dienen we ons programma opnieuw aan te passen of hebben we geluk?

Op dit moment liggen slechts zeven enorme bagagezakken op vervoer te wachten en zijn hun bezitters aan de andere kant van het scherm opgewekt met elkaar te keuvelen. Nog eens vijf binnenkomers brengt hun aantal op veertien, dan zijn er twee plaatsen over.

Het volgende uur verloopt traag en wordt plotseling onderbroken door een wenkende hand, dan kijkt Aiman die vlakbij Jasr woont, om de hoek en lacht. We mogen onze bagage op de lopende band tillen en vliegen anderhalf uur later over een groen gebied met duizenden bomen. Huizen met rieten puntdaken staan eenzaam in het veld of hebben zich tegen een bergwand gevlijd. Anderen hebben zich bijeen gevoegd zodat een gehucht ontstond in een gebied waar alleen kronkelige zandpaden aangeven dat er lokaal verkeer is.

Een half uur later maken enorme stofwolken het zicht op de tientallen wachtenden onmogelijk. Pas als we onze bagage optillen zien we Isaac staan die even later mijn spullen in de kleine vrachtauto van NCA tilt. 'Oude vrienden vergeten we niet en natuurlijk halen we jullie op,' zegt hij lachend. Even later slaat hij het zeil van onze verblijven open, leger tenten waarin een goed bed staat en een muskietennet overbodig is omdat gazen delen lucht en licht binnenlaten en ongedierte buitensluiten.

Met de kerstvakantie in zicht zijn de vrouwen met de grote schoonmaak begonnen. *Tukuls* zijn afgesloten, de watercontainers geleegd en kookpotten geschuurd en opgeborgen.

Het beetje waswater dat is overgebleven is net voldoende en eten halen we op de markt nadat we Lazim Suleiman hebben begroet. Morgenochtend bespreken we onze samenwerking, nu willen we voor het donker thuis zijn omdat we anders vele kilometers omlopen. Alleen overdag heb ik aanknopingspunten genoeg om in een keer naar NRRDO te lopen, 's avonds gaat het altijd mis omdat alle paden op elkaar lijken en een zaklantaarn alleen wat zand en gras laat zien maar niet de verderop gelegen huizen.

Nu zijn zelfs de witte mieren verdwenen die normaal de eettafel bevolken, want ook voor hen is er niet veel aan op dit moment. Wij drinken oploskoffie en delen mijn overlevingskoeken die samen met wat gedroogde abrikozen een eenvoudige oplossing bieden op momenten van voedselschaarste.

Daarna genieten we drie kwartier van het groene landschap, groeten boeren die op weg zijn naar hun land, passeren vrouwen met een *hak* over hun schouder en zwaaien naar giechelende meisjes die niet gefotografeerd willen worden omdat zo'n *khawaya* misschien je ziel wel meeneemt.

Om acht uur ontbijten de personeelsleden van NRRDO gezamenlijk in de ruimte die plechtig restaurant wordt genoemd. Vele handen scheppen een kom vol met gloeiende, bruine pap en vegen die schoon met een stuk brood of *kisra*, een van maïs gemaakt dun pannenkoekje. Niemand heeft tijd om te praten, eten en drinken vormen het begin van een lange werkdag

want als je eenmaal onderweg bent naar een van de projecten is het maar de vraag of er tijd is voor een middagmaal.

Niet alleen hier, maar bijna overal waar mensen bij elkaar zijn, worden enorme hoeveelheden opgeschept en met gretige happen naar binnen gewerkt. Een overblijfsel uit oorlogstijden waarin het altijd weer de vraag was of er de volgende dag wel voldoende eten zou zijn om je immense honger mee te stillen...

Niet veel later zitten we met Lazim Suleiman om de tafel en bespreken het vervoer van bouwmaterialen die bestemd zijn voor de lagereschool. Nu liggen ze veilig in een opslagplaats maar zodra Tawfig aangeeft waar ze nodig zijn, wordt dat geregeld.

‘De lagerescholen in Oya en Shuwaya hebben lesmateriaal ontvangen: schoolborden en krijt, boeken, papier en pennen,’ zegt Lazim, ‘en het contact met professor Sam Mutiso in Nairobi garandeert een goede samenwerking. We zullen samen met een geregistreerde boerenorganisatie een projectaanvraag voor een zanddam opstellen zodat je die naar mogelijke donateurs kunt doorzenden.’

We maken kennis met zijn bijdeskundige en horen dat hij momenteel in Juba projecten heeft lopen. ‘We zullen ook de vrouwen van jullie centra opleiden,’ belooft Lazim. ‘En vergis je niet, ook voor onze deskundige is het een buitenkans als Günter Friedmann in 2009 hier les komt geven. Echt imkerschap vraagt om meer dan onze man nu in huis heeft.’

Enkele uren later kan ik meerijden naar Heiban waar op enig moment ook Tawfig zal verschijnen. Omer blijft nog een dag hier, bezoekt de vriend die we gisteren op de markt tegenkwamen en zal morgen terugreizen naar Kadugli en Khartoem.

Maar eerst hebben we nog een gesprek met Muhager, de manager van onze compound die ervoor zorgde dat in Oya en Shuwaya waterpompen zijn geslagen. Hij heeft de bouw van een latrine in zijn programma van 2008 opgenomen, vlakbij het te bouwen Centrum voor Vrouwen in Heiban. Bovendien mogen de vrouwen van onze centra met Abueiza overleggen wanneer ze er naailes willen volgen.

Gedrieën bekijken we de mogelijkheden van wateropvang, praten over mogelijkheden die de toekomst biedt en beloven dat we per mail contact houden...

UITWAAIEREN RONDON HEIBAN

De eerste middag van mijn verblijf in de kleine *tukul* op het terrein van NCA, dwalen mijn ogen lang rond in de schemerige ruimte. Hoor ik een vreemd geluid? Is dit het gepiep van een muis, woont er in de hoek een gekko die er haar eieren legt of lopen er enge kevers door het zand vlakbij mijn bed en schoenen?

Niets van dit alles. Er heerst volkomen rust totdat een prachtig insect, de rode vleugels gespreid, regelrecht vanuit de raamopening zijn eigen woning binnen glijdt. Het is van modder en spuug gemaakt zo lijkt het, precies in de kleur van de boomtak die tot stut van het dak dient. In een sierlijke vlucht zoekt hij opnieuw zijn weg naar buiten en keert even later weer terug.

Pas als het donker is en mijn deur gesloten, slaat de twijfel toe. Leeft dit dier alleen of woont er een hele familie boven me? Slapen ze 's nachts of gaan ze dadelijk met z'n allen op onderzoek uit en gebruiken ze daarbij hun angel?

'Het is een *zambur*,' vertelt Abueiza me de volgende morgen. 'Als je niet op zijn pad komt overkomt je niets, anders steekt hij...'

De nachten erna valt er regelmatig gruis uit het puntdak. Witte mieren zijn druk bezig het met hun sterke kaken te vermalen. Gelukkig biedt een stenen optrekje soulaas en voor het eerst val ik in een ongestoorde, diepe slaap.

Het is wel wennen om zonder Tawfig aan de slag te gaan, maar mijn komst is kennelijk als een lopend vuurtje door het dorp gegaan en alles wijst zich vanzelf. Enkele uren later komt *Omda* Hassan el Bāna Kuku op bezoek en vertelt dat een deel van de fundering van onze lagerschool is gelegd en er drie onderwijzers zijn uitgekozen die binnenkort op bezoek komen.

Niet veel later klopt Amna Kodi, het hoofd van de vrouwenorganisatie, op de poort. Slaat haar armen op me heen en belooft morgen met een kleine delegatie terug te komen.

Zo gezegd, zo gedaan en vandaag nemen we de lange lijst met mogelijkheden door die het Centrum voor Vrouwen straks zal bieden.

Als het gebouw eind juli klaar is en de lessen starten zal dit het begin betekenen van hun weg naar zelfstandigheid. Ze leren samen te werken en kunnen straks zelf kiezen wie er wat gaat doen om een eigen inkomen te realiseren. Worden de ossen met ploeg door een groep vrouwen gehuurd om het land van boeren te bewerken? Zal er, nadat er les is gegeven in het gebruik van Solar CookKits, kleinschalige industrie worden opgezet? Zullen de naaimachines die op stevige tafels worden gemonteerd, gebruikt worden om producten te fabriceren die op de markt verkocht kunnen worden?

Zeker is dat Zeinab Balandia enkele vrouwen zal opleiden tot voedingsdeskundige zodat zij haar dorpsgenoten kan onderwijzen in het maken van vruchtensap dat een half jaar houdbaar is. Zij zal hen eveneens leren welke groentesoorten vitaminerijk zijn en goed te verbouwen, hoe compost te maken en gebruiken zodat kwaliteit en kwantiteit omhoog zullen gaan en verkoop op de markt haalbaar is.

Een deskundige van NRRDO zal hen op enig moment leren bijen te houden en honing te oogsten, belooft Lazim Suleiman. Als bovendien Günter Friedmann uit Duitsland in 2009 mee kan gaan en zijn deskundigheid inzet om kennis en inzicht bij NRRDO en de vrouwen te vergroten, zal ook de honingproductie in kwaliteit en kwantiteit toenemen.

Ook een houten speelgoedtrein en een grappige knuffel van Sekem Caïro helpen wellicht nieuwe ideeën vorm te geven en tonen hoe ze gemaakt kunnen worden.

De financiële pot van het centrum zal langzaam groeien door de verhuur van ossen en naaimachines en zal op langere termijn ingezet kunnen worden voor uitbreiding van activiteiten of verbetering van lopende projecten.

Bovendien zal de aanzet tot wateropvang worden gegeven. De daken van de lagerschool en het centrum voor vrouwen zullen aan de voorkant hoger liggen als aan de achterkant, zodat op het moment dat daar de financiële middelen voor zijn, afvoergoten, leidingen en reservoirs kunnen worden aangelegd. Wateropslag die gedurende het droge seizoen voor bevloeiing van het proefveld zorgt zodat een tweede oogst mogelijk is.

Vanmorgen om zes uur strooien verschillende claxons hun boodschap rond: stap in want we vertrekken en wie te laat komt moet dagenlang wachten!

Een positief bericht dat betekent dat het verkeer op volle sterkte in gang is gezet. De wegen zijn begaanbaar en iedereen wil op bezoek bij familie of wil materialen verplaatsen van de ene naar de andere plek. Het leven krijgt weer vaart en men geniet van de vrijheid om te gaan en te staan waar men wil. Een prettiger leven dat voortduurt totdat het regenseizoen opnieuw toeslaat en kuilen en gaten vollopen, zuigende blubber vervoer praktisch onmogelijk maakt.

Terwijl een koele bries langs mijn gezicht strijkt, nemen *Omda* Hassan en Abueiza me mee. We passeren de laatste huizen van Heiban en steken een brede rivierbedding over waar geen druppel water te vinden is. `In de tijd dat mijn grootvader een kind was, stroomde hier rijkelijk water en de loop van de rivier verlegde zich langzaam maar zeker,' wijst Abueiza op een uitgesleten bocht die als vanzelf overgaat in een pad dat langzaam maar zeker stijgt. We passeren een *tukul*, groeten vrouwen die op en neer springend de waterpomp draaiend houden en zien verderop wat huizen tussen het vele groen dat na het regenseizoen nog zo overweldigend aanwezig is. Roze vlakken verlevendigen het landschap, bomen die met duizenden bloemen zijn getooid.

Tegen de hellingen die dit dal omsluiten zijn vele huizen gebouwd, elk met voldoende landbouwgrond om in eigen onderhoud te kunnen voorzien. Hier wonen degenen die het centrum mijden, houden van een wijds uitzicht en genoeg hebben aan burens die een stuk verderop leven. Hier ook zullen nieuwkomers zich vestigen, vluchtelingen die dit jaar terugkeren vanuit plaatsen waar zij zich ooit tijdelijk vestigden om aan de wrede oorlog te ontkomen.

Een prachtige plek waar in maart ons derde project Driehoek zal worden gebouwd.

Rotsblokken die de fundering vormen van de lagerschool vullen de eerder gegraven geulen en anderen liggen klaar om verwerkt te worden. Verderop liggen duizenden bricks en na Kerstmis gaat men verder zodat eind februari het benodigde totaal is bereikt.

Er omheen zullen onderwijzers hun huis bouwen en er samen met hun gezin hun intrek nemen. Zij zullen niet alleen les geven aan honderden kinderen, ook de geitenkudde is hun verantwoordelijkheid; blijvende inkomsten die educatie voor weeskinderen genereert.

Ook de volgende ochtend loopt Abueiza met me mee, een hak over zijn schouder en mijn rolmaat in zijn hand. Als we naar de berg kijken die tegenover ons oprijst, kan ik me voorstellen hoe daar tientallen kleine stroompjes ontstaan tijdens het regenseizoen. Ze worden breder naar gelang ze lager komen, de bodem slijt dieper uit en op enig moment voegen riviertjes met een breedte van acht en zeventien meter zich samen.

In de smalste bestaat de flinterdunne bovenlaag uit vruchtbare grond die op de zandlaag is achtergebleven en aan de rechter zijkant is goed te zien hoe de ene na de andere sliblaag de samenstelling van de grond gunstig beïnvloed en ophooft.

‘Kijk, hier zijn nieuwe delen in gebruik genomen en *durra*, maïs doet het hier normaal gesproken bijzonder goed,’ vertelt Abueiza en verkrumelt wat aarde tussen zijn vingers. De eeuwenoude rivierbedding die we verderop oversteken omspant een weidse, metersdiepe zandvlakte met een breedte van achtentwintig meter. Aan de rechterzijde bevindt zich een zeven meter hoge wand waar geitjes van rots naar rots springen terwijl de linkerzijde moeiteloos overgaat naar begaanbare grond die zich op hetzelfde niveau bevindt. We vinden een diep gat waarin nog wat water op de bodem staat en overal waar je je spade in de grond zet is na enkele meters het zand nog vochtig.

Binnenkort zal alles verdwenen zijn, dat betekent dat er dit jaar vanaf eind november t/m eind april geen gevulde waterbekkens te vinden zijn. Het is een uiterst droge periode die oplossing behoeft; een goede watervoorziening vereist die een extra oogst mogelijk maakt en in het drinken van vee voorziet.

Wisseling van de officiële bestuurder van het Heiban district heeft Nasr Eldien Abdalla hier naartoe geleid. We hebben hem eerder ontmoet als verantwoordelijke in Luerè waar hij Tawfig toestemming gaf in Heiban te werken: hij plaatste zijn stempel op officiële papieren en zette er overduidelijk een handtekening bij.

Nu vertel ik hem over onze voortgang, de activiteiten in Shuwaya en Heiban die al zijn gestart en voor het eind van de zomer tot de bouw van een volledige Driehoek zullen leiden. We spreken af dat we binnenkort terugkomen, als Tawfig de bouwmaterialen in Shuwaya heeft afgeleverd en we van hieruit op bezoek gaan in Oya, Shuwaya en Tira.

’s Avonds knarst opnieuw het slot van de poort, zetten we extra stoelen onder de boom en stellen Mustafa en Sisra, Abueiza’s dochter, zich voor als toekomstige hoofdonderwijzer en onderwijzeres van onze lagerschool. Andere collega’s wilden graag voor het donker thuis zijn en vertrokken fietsend naar huis, enkele kilometers verderop.

Terwijl tientallen vleermuizen langs onze gezichten scheren vertellen ze over hun opleiding waarbij het Nairobi curriculum is gehanteerd. De voertaal is Arabisch en behalve lezen en schrijven wordt er Engelse les gegeven en zijn godsdienstlessen algemeen van aard.

Momenteel werken ze als volontair in de overvolle klassen van de lagerschool vlakbij de markt en nu kijken ze uit naar een zelfstandig bestaan onderaan de voet van de berg.

’s Morgens vroeg leiden bestuursleden van de Heiban vrouwenorganisatie me enthousiast van de ene naar de andere plek. ‘Hier zullen we het zand vandaan halen,’ wijst Sit Banad naar de rivierbedding en kijk, verderop liggen stapels gravel langs het pad te wachten op vervoer naar de bouwplaats.’

Vanuit elk huis dat we passeren worden we begroet, hoofden steken boven de omheining uit om te zien wie er langskomen en vrouwen en kinderen verschijnen in de poort en reiken ons de hand. De stapels rotsvlokken die op verschillende plekken bijeen zijn gebracht werden vanaf grote hoogte naar beneden gesjouwd en nog steeds is het niet genoeg. De vrouwen zullen straks, als alle materialen verzameld zijn, een enorme klus hebben geklaard.

Het klinkt zo gemakkelijk: dorpelingen leveren bricks, zand, gravel en rotsblokken voor de fundering...

Maar wie weet er nou echt hoeveel inspanning dit kost en waar dit allemaal vandaan moet komen, hoeveel duizenden bricks er worden gestoken en hoeveel handen de enorme hoeveelheid gravel bij elkaar vegen?

Om tien uur begint de kerkdienst in een oude loods even verderop en daar buigt Naïma enkele takken opzij zodat we het terrein kunnen betreden.

Eenvoudige houten tafels worden bedekt door helderwitte lakens waarop in helderrood kruisen zijn geschilderd. Plastic bloemen fleuren het geheel op terwijl vanaf het dak kleurige slingers naar beneden hangen. Kerstmis nadert en dat wordt nu alvast gevierd met uitbundige liederen over de heilige Maagd Maria en de geboorte van het Christuskind.

Een jonge priester vertelt een verhaal uit de bijbel, dan wordt er gezongen terwijl groot en klein enthousiast meeklapt. Jongeren zorgen voor ritmische begeleiding door bamboe, gevuld met gedroogde zaden, heen en weer te schudden.

Mannen en vrouwen komen naar voren en vertellen een verhaal, doodse stilte heerst op het moment dat overledenen worden herdacht en men even de ogen sluit voor een gebed. Als er geld wordt ingezameld vallen vele muntjes in de zak die iedereen wordt voorgehouden en de grote mand bij het altaar bevat inmiddels vele bundels uien en zakjes bonen en maïs. Directe hulp voor mensen die niet in staat zijn maaltijden bij elkaar te rapen.

Oprecht geloof en kracht straalt deze kerkdienst uit en het is bijzonder daar bij te mogen zijn. Mijn kleine recorder staat aan zodat ik meteen na thuiskomst kan genieten van de hartstocht waarmee gezongen wordt en opnieuw de preek hoor van twee mannen die in prachtige samenspraak elkaar in razendsnel tempo afwisselen. De een geeft ingetogen de aanzet, de ander volgt met swingende armbewegingen en uitgebreide toelichting over de wijze waarop we in het leven moeten staan: elkaar de helpende hand reiken, bij ziekte hulp bieden, roddel achterwege laten en de hulp van God aanroepen op momenten dat het leven te zwaar valt. Nadat men zingend de kerk verlaat, de predikant en bestuursleden groet die naast de deur staan opgesteld, zetten velen de eredienst voort op de binnenplaats. Daar wordt gedanst en gezongen terwijl wij naar de pastorie gaan, napraten over het wel en wee van de wederopbouw.

Het ene na het andere uur verstrijkt en mijn pen vult vele bladen van mijn schrijfblok. Dan doorbreekt een luid getoeter de stilte van deze vrije zondag! De lorrie uit Khartoem met Tawfig, de bouwvakkers en onze materialen staat voor de poort en enthousiast roepen ze me toe, blij dat ze het grootste deel van hun zware tocht achter de rug hebben. Drie lange dagen met enkel wat tijd voor een hazenslaapje en dan weer verder: over stoffige zandpaden en door droge rivierbeddingen waar soms alleen mankracht het gevaarte doorheen kon sleuren.

Nu pas blijkt dat dit een ander vehikel is. De eerste chauffeur besloot na enkele dagen dat hij de afspraak niet kon nakomen: hij durfde het risico niet aan. Dat betekende voor Tawfig dat drie dagen wachten voor niks zijn geweest en de lading werd overgeheveld naar een lorrie waarin voor zijn motor geen plaats was.

Nu staan ze met z'n allen met hun voeten op de harde grond, rekken zich hartgrondig uit, nemen enkele slokken water en klimmen dan opnieuw de laadbak in. 'We moeten verder,' zegt Tawfig, 'als de duisternis valt hebben we geen zicht meer en is de kans op verdwalen groot! De weg naar Shuwaya is lang en we hebben zeker drie uur nodig om er te komen.' Vele handen zwaaien als afscheid. Morgen worden de materialen uitgeladen, wordt de plaats bepaald waar de fundering moet komen en gaat Tawfig opnieuw op weg naar Heiban...

Volkomen uitgeput valt hij in een stoel. Vijf uur lopen door een streek waar paden tot twaalfhonderd meter hoogte stijgen is prachtig maar zwaar en zijn schoenen zijn daar niet zo geschikt voor.

Want natuurlijk was er in Lomareign geen ander vervoer te vinden. De lorrie haalt rotsblokken op van de plek waar ze verzameld zijn en wordt dan ingezet om bricks naar de bouwplaats over te hevelen. Andere vervoersmiddelen zijn in de wijde omgeving niet te bekennen zodat lopen de enige mogelijkheid bleek.

Een goede maaltijd, veel water en een bed is alles wat Tawfig nodig heeft en de volgende dag is hij zelfs zover dat we naar Oya gaan: te voet, omdat ook in Heiban auto's en motoren schaarse middelen zijn.

Een koele bries zorgt dat we op ontspannen wijze naar Oya wandelen. Bij de markt ontmoeten we oude vrienden, zien vrouwen die we kennen en als het pad in stijgende lijn naar Oya leidt rennen ons enkele kinderen tegemoet.

Soms lijkt het alsof we onze lagerschool alsmaar op het verkeerde moment opzoeken. Ook nu verstoort een feestdag ons plan, de meeste kinderen zijn thuis en *Omda*, *Sjeikh* en inwoners van Oya zijn her en der op bezoek bij familieleden. Wel ontvangt het hoofd van de school ons met open armen en sluiten even later andere mannen zich bij ons aan. 'Na jullie bezoek aan Shuwaya vergaderen we officieel,' beslist Mustafa Abdulla, 'dan komen we bijeen onder de grote boom. Als we om tien uur beginnen hebben we tijd voor een lange discussie en krijgen jullie na afloop een uitstekende lunch.'

De zon staat al hoog aan de hemel als we opstappen, er is te lang gewacht en teveel gefilosofeerd. Al snel prikt het zweet in mijn ogen en wat vanmorgen een fluitje van een cent was is nu een volkomen ander verhaal. Ieder plekje schaduw wordt opgezocht, halverwege wordt mijn fles water opnieuw bij een verre pomp gevuld en opgelucht sleep ik me het laatste stuk verder over de hoofdweg die naar de markt van Heiban leidt. Hier wachten koele drankjes en is vast een kruk te vinden waarop mijn voeten kunnen rusten.

De bewaker van de compound veert op zodra we de poort openen en brengt onze lunch, wat brood en een blikje vis dat vanmorgen door een van de schoonmaaksters is klaargezet. Dan verdwijnt Tawfig opnieuw naar de markt in de hoop er de lorrie te vinden die zijn motor brengt. Morgen willen we naar Shuwaya en dat kan, mits de belofte van een vrachtrijder wordt nagekomen.

Teleurgesteld komt hij terug om enkele uren later opnieuw te verdwijnen want wellicht is zijn vervoermiddel ergens gestald zonder dat hij er weet van heeft. Maar niemand heeft iets gezien of gehoord. Wat nu? Ons schema laat niet zo veel ruimte over, Shuwaya wacht en Oya moet straks opnieuw...

SHUWAYA

Een lorrie biedt uitkomst, neemt me al vroeg mee terwijl Tawfig op zijn motor wacht en met wat geluk vanavond in Shuwaya arriveert. Dankzij een stapel uitstekende medicijnen zit ik ontspannen naast de chauffeur. Geniet van een uitgestrekt gebied van bergen en heuvels, van enorme rotspartijen en met steenbrokken bezaaide paden waarin uitgesleten bandensporen het leven van de chauffeur zuur maken.

Het is haast niet voor te stellen dat een zwaar beladen vrachtauto de extreme route naar Shuwaya overleeft en het spreekt voor zich dat er sterke mannen nodig waren om zonder brokken in Lomareign aan te komen.

Vol bewondering kijk ik naar de chauffeur die alsmaar bezig is met de volgende meters, een sterke afdaling die weinig wendruimte biedt, obstakels die omzeilt moeten worden, diepe kuilen en uitgesleten sporen waar de banden maar net in passen.

De onderwijzers vangen me op, een van hen verhuist naar het vertrek van een collega zodat mijn tas in zijn kamertje een plek vindt en zijn bed voor me klaar staat. Er wordt thee gezet en het is heerlijk om van hieruit over het dal uit te kijken waar hard gewerkt wordt aan de eerste lagerschoolklassen en het kantoortje. De brede geul voor de fundering is al uitgegraven en deels gevuld met zware rotsblokken. Daarna volgen nog drie klassen en het Centrum voor Vrouwen plus een duivenhuis.

Het gaat snel, zo wordt me verzekerd, want de bouwvakkers werken ook tijdens de Kerstvakantie door en keren pas terug naar Khartoem als het geheel is voltooid: eind februari, uiterlijk half maart.

Dorpelingen en bouwvakkers kunnen het prima met elkaar vinden. Overdag helpen ze, 's avonds leggen ze een kaartje of spelen domino. Soms doen de onderwijzers mee, maar deze week moeten er honderden tentamens nagekeken worden, een avondklus waarbij het hoofd van de school een uitstekende vraagbaak is. 'Wat staat hier? Lees je hier dit, of dat...' Hij is resoluut: 'als je het antwoord niet in een oogopslag kunt lezen is het fout!'

De volgende morgen zit een comité van ontvangst klaar, *Omda* Yousif Kadugli Angelo en zijn notabelen. Wijze mannen die opnieuw willen horen wat er allemaal te gebeuren staat en Abdullay Djadeen, door hen gekozen als lokaal afgevaardigde die een oogje in het zeil houdt op momenten dat Tawfig afwezig is. Hij is ook degene die met de bouwvakkers overlegt over hetgeen nodig is in de komende weken; meer zand, gravel of bricks...

Wat later vertelt de zeventienjarige Samir Sadek dat hij geholpen heeft de diepe sleuf te graven en een deel te vullen met rotsblokken. In juni sluit hij zijn lagerschool opleiding af, net als de vijftienjarige Fordassa Ibrahim en zeventienjarige Amy Mohamed. Alledrie willen

ze het onderwijs in, maar kunnen ze wel naar de enige middelbare school die er is, in Kauda? Komen ze door de zware selectie heen en hebben hun ouders genoeg geld om de vereiste schoolfees te betalen?

Er heerst zoveel armoede in dit land dat het haast onmogelijk lijkt je kinderen te helpen een toekomst op te bouwen. Ouders of pleegouders hebben een stukje landbouwgrond en verkopen een deel hiervan waardoor allen in leven blijven, maar daar is dan ook alles mee gezegd. Ondertussen droomt de jeugd over een ander leven: studeren voor een betere toekomst...

Zeker is dat ze er ongelooflijk veel voor over hebben. Tientallen kinderen moeten nu al ruim twee uur lopen voordat ze de school bereiken, dagelijks heen en terug: pad op, pad af. En stel dat ze de kans krijgen naar Kauda te gaan, dan wordt dat nog zwaarder. Maar daar malen ze niet om, als ze maar de kans krijgen.

Degenen die van ver komen doen niet mee aan het verplichte ochtendcorvee: het zand rondom de onderwijzers optrekjes vegen, dan het lange pad naar beneden en het enorme schoolplein. Meisjes halen water bij de pomp en vullen de vaten waaruit de onderwijzers de rest van de dag putten, water om te drinken, koken en wassen.

De volgende ochtend komen ze met een bos staken naar boven want er is een nieuwe afrastering gepland waaraan ieder kind haar of zijn bijdrage levert. Daarna stelt klas na klas zich keurig naast elkaar op en zingen ze uit volle borst het volkslied: 'Soedan, Soedan...' en van elke klas vertelt iemand over het programma van die dag.

Tentamenopdrachten en papier worden uitgereikt en stil schuiven ze aan in de lange rij kinderen die op eenvoudige balken zitten. De een schrijft moeiteloos door terwijl de ander pas na lang peinzen vragen en opdrachten beantwoordt. Enkelen komen 's avonds terug om na lang wachten hun beoordeling te horen en zijn soms zo zwaar teleurgesteld dat ze sloffend in de diepe duisternis verdwijnen.

De lijst van weeskinderen wordt overhandigd zodat we straks kunnen aantonen dat de schoolfees goed worden besteed. Verderop worden balken op stutten gelegd en plastic stoelen geplaatst, en komen vrouwen in kleurige kledij van heinde en ver naar de schaduw van de grote boom. Deze keer vertaalt onderwijzer Yousif Mohamed mijn toelichting over ons project en inhoud van de lessen en net als het vorig jaar wordt het een indrukwekkende bijeenkomst. Tientallen vrouwen luisteren aandachtig, stellen kritische vragen die toegespitst zijn op mogelijkheden zelfstandig een inkomen te vergaren: een intensief overleg waaraan men ook elkaar vragen stelt en oplossingen aandraagt. Dan weten ze genoeg en gaan over tot het kiezen van drie vrouwen die gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor hun centrum zullen dragen: Asia Tajāni, Rawda Wahid en Hanan Ibrahim worden met algemene stemmen benoemd.

Zij staan borg voor de contacten met Tawfig ten aanzien van de bouw, met Ru'ya Association over de invulling van de lessen én voor het beheer van de centrum-pot, de financiële middelen die kunnen toenemen door verhuur van bijvoorbeeld ossen en ploeg. De kleine houten trein en knuffels gaan met Hanan mee naar huis, als voorbeeld van hetgeen vanmorgen definitief in gang gezet is gezet.

Deze sterke vrouwen delen eenzelfde woongebied: Shuwaya waar de bergen prachtig zijn en indrukwekkend! Ze delen ook de slechte bereikbaarheid, het feit dat weinigen buitenstaanders de lange rit per Landrover wagen gedurende het regenseizoen waardoor voedselhulp niet altijd aankomt.

De weg naar het ziekenhuis in Kauda leg je af in vijf uur, te ver voor een zwangere vrouw die acute hulp nodig heeft. Soms dragen echtgenoot en familieleden het bed met vrouw tussen zich in, maar dat kost nog meer tijd. Hierdoor eindigen zware bevallingen regelmatig in de

begravenis van moeder en kind omdat lokale vroedvrouwen over te weinig kennis beschikken en middelen geheel ontbreken...

Een geit steekt zijn kop naar buiten als ik me naar de *hamam* spoed. Een diep gat in de grond waar een simpele afrastering omheen staat, een plaats waar ook beesten in en uitlopen net als in die andere *hamam*: de plek waar je je met een halve emmer water kunt verfrissen.

Net op tijd zie ik hoe een prachtige *zambur* als een heuse helikopter opstijgt naar de buitenlucht waar hij met een sierlijke boog tussen de rietstengels verdwijnt. Afrastering die inmiddels flinke gaten vertoont van geiten die een noodsprong maakten maar obstakels op hun pad vonden.

Opnieuw loop ik naar beneden om te kijken of de lorrie met bricks al is gearriveerd. Ze moeten van ver worden aangevoerd net als de resterende rotsblokken die nodig zijn om de langwerpige sleuf in zijn geheel op te vullen. Werkeloos zitten de bouwvakkers bij elkaar en ongedurig dreunt Abdullay op en neer. Waarom duurt het zo lang, is er iemand gewond geraakt bij het laden van de zware rotsblokken?

De man die ook gisteren hielp komt naar ons toe en legt teleurgesteld uit dat een aandrijfriem is gesprongen en de chauffeur lopend op pad is gegaan om ergens een andere te halen.

Vragend kijken we hem aan. 'Hoe lang dat kan duren? Een dag wellicht, twee misschien.'

Het is domme pech die logisch is als je zo'n vrachtauto ziet waarvan iedere chauffeur tevens een uitstekend onderhoudsmonteur is, maar ook met touwtjes en ijzerdraad van alles en nog wat aan elkaar knoopt.

Boven wacht een man me op, vergezeld van een jong meisje. Hij wil me niet alleen op de hoogte stellen van zijn levensgeschiedenis, maar ook informatie geven over het wel en wee van het dagelijks leven in zijn geboortestreek.

'Mijn ouders werden vermoord en in mijn eentje vluchtte ik lang geleden naar Oeganda, trok soms een of meerdere weken verder met andere vluchtelingen, schulde samen met hen voor de Janjaweed en liep lange stukken alleen. Wat ik meemaakte, zag en hoorde blijft voor eeuwig in mijn hoofd en maakt me tot wat ik nu ben: een man die hier zijn leven wil opbouwen, wil zorgen voor dit meisje dat de dochter is van mijn vermoorde broer.

In Oeganda ben ik opgeleid als verpleger en heb gewerkt in een klein ziekenhuis totdat in mijn eigen land de vrede werd getekend. Nu wil ik hier aan de slag, maar weet nog steeds niet waar en hoe. Want in het kleine centrum voor gezondheidszorg betalen de mensen alleen in natura en er is niemand die verpleegkundigen een klein salaris betaalt. Hoe kan ik, hoe kunnen wij verpleegkundigen dan in ons levensonderhoud voorzien?

Natuurlijk weet ik dat u ons niet kunt helpen maar asjeblieft, vertel mijn verhaal verder. Ik ben verantwoordelijk voor de toekomst van mijn broers dochter en eens wil ik trouwen en zelf kinderen krijgen...'

Het gesprek stukt omdat licht geruis langzaam maar zeker overgaat in het geluid van een zware motor die het pad oprijdt. Een man wuift, vertelt met handen en voeten dat ik mijn bagage moet verzamelen en binnen vijf minuten zijn we op weg naar Heiban. Flarden van afscheidswaai naar de man en het kind, onderwijzers en bouwvakkers die verderop staan. Schoolkinderen zwaaien ten afscheid terwijl het gevaarte voort dendert.

Over smalle stroken die tussen diepe bandensporen oprijzen is het lastig manoeuvreren en soms rijden we vijf kilometer per uur, op een ander moment storten we in een moordend tempo naar beneden en wijst de teller zelfs meer dan dertig kilometer aan.

Honderden rotsblokken worden maar net ontweken, vele hobbels genomen en tot mijn stomme verbazing zit ik nog steeds achterop als we twee uur later bij de markt in Heiban aankomen. Daar wacht Tawfig me op met een lichtere motor en een andere chauffeur die me naar Oya brengt waar de *Omda*, *Sjeikh*, notabelen en een vrouwelijke delegatie wacht.

Als ook Tawfig aankomt beginnen de vele redevoeringen die een inleiding vormen op wat komen gaat: toezeggingen van onze kant en discussie over hetgeen van de bevolking verwacht wordt.

Vijf glazen vruchtensap worden rondgediend, in hoog tempo leeggedronken en opnieuw vol geschonken zodat ook anderen ervan kunnen genieten. Onderwijl voert de ene na de andere man het woord, heet me plechtig welkom en dankt onze donateurs van harte voor hun gulle bijdragen aan onze projecten waardoor ook zij geholpen worden. Dan bespreken we de bouw van een extra lokaal i.v.m. de wijziging van ons project weeskinderen, de toekenning van schoolfees, het uitdelen van uniformen en de aanschaf van een geitenkudde die blijvend inkomen zal genereren.

'Wat vinden jullie van een mooi, wit geschilderd duivenhuis?' vraagt Tawfig, terwijl hij de kring rondkijkt en het A4'tje met foto's doorgeeft. 'Het is niet alleen leuk om te zien maar ook praktisch omdat het op enig moment eitjes en duiven oplevert...'

Ons gehele voorstel wordt met enthousiasme ontvangen en velen nemen de opmerkingen van notoire mopperpotten laconiek op, waardoor het maken van stenen, het leveren van rotsblokken, stenen en gravel zo snel mogelijk in gang wordt gezet.

'Nadat de bouw in Shuwaya is voltooid zal een korte vakantieperiode worden ingelast,' legt Tawfig uit, 'daarna komen we in Oya en gaan van hieruit door naar Heiban. Daar ligt de eerste fundering al te wachten op de bouw van de lagere school.'

Opnieuw worden vele handen geschud en goede wensen uitgewisseld, dan begeven we ons naar de nieuwe onderwijzeres die sinds kort het onderwijzersteam versterkt. In een gammelhuis waarvan het rieten dak bijna bezwijkt, geeft ze les aan de jongste kinderen. Nog enkele maanden, dan zullen zij het nieuwe klaslokaal bevolken, er liedjes zingen en gezamenlijk opdreunen wat zij hen leert...

Een dag later brengt een lorrie ons opnieuw naar Shuwaya waar Tawfig lang met bouwvakkers en dorpelingen vergadert. Dan rijden we door naar Kadorow waar de echtgenoot van Dalla Diktor de honneurs waarneemt en ons meeneemt naar de *Omda* en *Sjeikh*.

Afgevaardigden van de plaatselijke vrouwenorganisatie worden op dit moment in Kadugli getraind en wellicht treffen we hen als we er over enkele dagen aankomen. Intussen bereiden allen zich voor op de officiële opening van het Centrum voor Vrouwen dat eind januari staat gepland.

Eigenlijk moeten we morgen naar Tira, maar alleen mijn hoofd is daartoe in staat, mijn lijf niet meer. Tawfig belooft er in januari heen te gaan, dat is voldoende en we liften dezelfde avond mee naar Kauda waar we een kort gesprek hebben met Alfred John, de directeur van

Water Directory Nuba Region. De volgende ochtend gaan we opnieuw bij Lazim Suleiman langs en terwijl gesprekken doorgaan wandelt Tawfig naar het verzamelpunt voor openbaar vervoer en koopt twee buskaartjes zodat we wellicht vanmiddag kunnen vertrekken en vanavond in Kadugli aankomen. Het wachten is enkel op een teken van de chauffeur en andere reizigers die meewillen want voor twee personen zet hij zijn voertuig niet in beweging.

Terug in de compound filosoferen we over de toekomst. De prachtige brokken albast die ik op mijn pad door de bergen vond zijn ongetwijfeld geschikt om kralen van te maken. Wat zou een kralenslijpmachine kosten en een apparaat om gaatjes te boren? Zou driehonderd euro genoeg zijn?

Een generator behoort bij de middelen die straks in elk Centrum voor Vrouwen staan zodat elektrische apparaten gebruikt kunnen worden en kijk eens, voor deze ketting hoef je maar vijf mooie stenen te slijpen, je gebruikt er wat kleine kraaltjes bij en je hebt al een sieraad dat op de markt verkocht kan worden.

De mannen van Shuwaya beloofden het vorig jaar dat ze van lokaal materiaal een oliepers kunnen maken en maalstenen om durra fijn te malen. Hoeveel kost een kameel die door rondjes te lopen een en ander in werking zet nou eigenlijk? Ongeveer achthonderd dollar? *Simsim* wordt al jarenlang verbouwd en je kunt er olie uit persen, een kostbaar goed dat niet alleen gebruikt wordt om te koken maar ook om je huid tegen uitdroging te beschermen. En het scheelt de vrouwen uren lopen als ze ter plekke hun graan kunnen malen. Het is dus niet alleen een investering die inkomen genereert maar ook helpt het leven wat aangenaamer te maken waardoor andere zaken aandacht kunnen krijgen.

‘Stel je nou eens voor dat Ilham en ik getrouwd zijn, zegt Tawfig, ‘en we vanuit Heiban bij de Centra voor Vrouwen betrokken blijven: we met de vrouwenorganisaties overleggen op welke wijze het geld uit hun pot gebruikt kan worden en we stap voor stap verder gaan waar jij ophoudt.

Weet je nog dat we vele gesprekken voerden met jongeren die binnenkort de lagerschool verlaten en daarna geen kant uitkunnen? Als we op enig moment een lokaal kunnen bouwen, dan zal een metaalbewerker uit Khartoem de jongens leren ijzeren deuren en ramen te maken en het is niet zo moeilijk om houten staketsels te fabriceren en deze met zware plastic bedrading tot een bed om te toveren.

Weet je nog, die twee jongemannen die vlak naast het zandpad in Kadugli houten planken zagen en ze verwerken tot prachtige kasten en stoelen? Misschien kunnen jongens uit het binnenland er een soort werkstage doen...’

Stilte heerst rondom de compound, alleen een bewaker staat bij de poort of doet een dutje in de schaduw van een boom. Nog steeds verstrijken de uren terwijl geen chauffeur van zich laat horen. Zou de bus nog steeds niet volgeboekt zijn of vergeet de chauffeur ons en is hij al vertrokken?

Opnieuw loopt Tawfig naar het centrum en keert uren later terug met de etenswaren voor vanavond: een maaltijd en wat te drinken zodat we het tot de volgende morgen uit kunnen houden.

Om negen uur zet Isaac ons af op de markt en gaat Tawfig op zoek naar een andere auto met chauffeur omdat de bus ook vandaag hier zal blijven. Nog steeds zijn er te weinigen die mee willen en wil de man zijn kosten eruit halen dat moeten er nog twintig personen bij.

Vanuit een gammele stoel zie ik kopers en verkopers gaan en komen. Vrouwen gehuld in prachtige omslagdoeken met een baby op hun arm en een peuter aan de hand, kleine meisjes in jurken met vrolijke linten en mannen in verschillende kledij, ouderwetse witte *galabia*'s, lange hemdjurken, of een spijkerbroek en kleurig hemd. Het lijkt wel of iedereen hier bekenden heeft, overal omhelzen mensen elkaar en wisselen vrolijk wederwaardigheden uit. Dan stappen de mensen tegenover me wat opzij en geven ruimte aan een man die vanuit de

bergen naar beneden is afgedaald. Iedereen kent hem en groet, steekt een hand uit terwijl kinderen zich schuchter terugtrekken. Hij is gehuld in een schamele omslagdoek waartussen niet alleen zijn geslacht bungelt maar ook een gigantisch mes prijkt. Hij leeft in z'n eentje, slaapt regelmatig in grotten of schuilt in een oude hut, maar kent de weg naar de bewoonde wereld en weet precies wie een stuk brood aanreikt of iets te drinken. Zijn hardos is net zo verwilderd als hijzelf maar hij is niet de enige die op deze manier door de streek zwerft, hier en daar wat te eten krijgt of leeft van hetgeen hij onderweg vindt. Oorlogsslachtoffers die door vele gruweldaden de weg zijn kwijtgeraakt, mannen die bij de samenleving horen en geholpen worden op momenten dat zijzelf daarvoor kiezen...

Een kleine vrachtauto rijdt voor, bagage wordt ingeladen en een tiental mannen houdt zich staande in de achterbak terwijl ik het voorrecht heb de voorbank met de chauffeur te delen. Heerlijk, we gaan naar Kadugli en van daaruit vliegen we naar Khartoem. De dagen zijn omgevlogen maar nu zou ik het liefst morgen thuis zijn en mijn kinderen bellen. Er is zoveel gebeurd, ik heb zoveel gezien en gehoord...

De eerste vier uur zijn het zwaarst want opnieuw gaan we berg op, berg af en stuiteren van links naar rechts. Dan wordt het terrein vlakker en staat er opeens, midden in de kale vlakte, een hefboom met een schuilhut voor militairen die toezicht houden op wie er passeert. Daar duikt onze chauffeur naar binnen maar keert zo snel terug dat hij ongetwijfeld enkele penningen heeft overhandigd.

Een tractor passeert, volgeladen met middelen waarop twee vrouwen zitten. Tawfig herkent hen onmiddellijk, ze komen uit Kadorow en zijn nu op weg met de laatste bouwmaterialen, ramen en deuren die Zeinab Balandia in Kadugli heeft gekocht. 'De naaimachines zag ik staan, tafels en stoelen en enorme pakketten waarvan de inhoud niet was te herkennen,' vertelt hij als we aankomen op de markt van Kadugli. Daar hoor ik ook wat een uur eerder bij de controlepost misging: het jonge echtpaar dat een lift vroeg naar het ziekenhuis in Kadugli, werd geweigerd. Zelfs voor een ernstig zieke vrouw hanteerde de chauffeur 'geen geld, geen vervoer,' en zonder naar protesten te luisteren en naar optelsommen van hetgeen is betaald, denderde hij voort.

We hadden uit moeten stappen, weigeren zonder haar te vertrekken. Maar dat dringt nu pas tot ons door, als de mannen uit de achterbak de chauffeur bedreigen en zeggen zijn gedrag openbaar te maken zodat niemand in hun gebied hem als chauffeur accepteert.

De volgende morgen blijken alle ministers op weg naar het binnenland, in opdracht van Daniël Kodi, vice minister president van de staat Zuid Kordofan, gevestigd in de hoofdstad Kadugli. Binnen afzienbare tijd wil hij inzicht hebben in de huidige stand van zaken betreffende wederopbouw: welke problemen zijn aangepakt en wat moet er op korte of langere termijn gebeuren. Hij vertelt geschokt te zijn door het weinige dat tot nu toe in gang is gezet en wil de ontwikkeling van de regio versnellen.

Benjamin Horeau zit als gewoonlijk achter zijn bureau en we nemen onze gegevens met hem door: de realiteit die in schrille tegenstelling staat tot eerder genoemde aantallen van terugkerende Nuba. Bij IOM staat de teller op 1700 maar uit navraag bij *Omda's* en *Sjeiks* blijkt dat de meeste gezinnen teleurgesteld terugkeerden naar de plek die ze in goed vertrouwen verlieten. Er zouden immers faciliteiten zijn in hun oude dorp in het Nuba Gebergte en er zou hulp geboden worden door de VN waardoor de toekomst van hun kinderen gewaarborgd was.

Maar gebrek aan water, scholen, gezondheidszorg en de mogelijkheid om werk te vinden bieden geen enkel perspectief. Niemand helpt, er is veel financiële hulp toegezegd maar de werkelijkheid blijkt anders: de verantwoordelijken laten de Nuba in de steek...

Enkele dagen later komen we met z'n vieren bij elkaar in Khartoem. Daar praten we na over de reis, vertelt Omer over het eerste deel van onze tocht en laat zien dat hij met een rapportage over gom bezig is. Abdo zegt stralend dat ook hij een bijzondere vrouw heeft ontmoet waarmee hij het komend voorjaar zal trouwen en hij nu extra hard aan zijn toekomst werkt. Ook Tawfig is gelukkig nu hij weer thuis is en de Kerstdagen met zijn verloofde en familie doorbrengt. Ondanks dat kijkt hij toch uit naar het moment dat hij opnieuw een lorrie zal huren om de bestelde ramen en deuren naar Shuwaya te transporteren. Er zal ruimte worden vrijgehouden om zijn motor mee te nemen: vervoer dat altijd beschikbaar is om vanuit Shuwaya levensmiddelen te halen en de ontwikkelingen in Oya en Heiban op de voet te volgen.

Het was goed om in Kauda zo rustig bij elkaar te zitten en een blik op de toekomst te werpen. Zeker is dat Tawfig zich met zijn toekomstige echtgenote Ilham in Heiban vestigt nadat ze is afgestudeerd en haar opleiding Vrouwen Ontwikkeling sluit perfect aan bij hetgeen wij stapsgewijs in gang zetten.

Zeker is ook dat ik de komende jaren terugkeer en met hem samenwerk, *Insha'Allah*. Tawfig is een prettige reisgenoot, een man die zijn omgeving en bouwvakkers stimuleert en de belangen van de Nuba boven zijn eigen belang stelt...

